

۲

چکش و خنده

(مجموعه لطیفه‌های طبقه‌بندی‌شده دوره شوروی)

میخائیل میلنیچینکو

ترجمه از روسی: شهرام همت‌زاده

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

ویراستار: حسین شیخی

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

کتاب نیستان

میلنیچینکو، میخائیل.
چکش و خنده. میخائیل میلنیچینکو.
ترجمه از روسی شهرام همت‌زاده.
تهران: کتاب نیستان، ۱۴۰۰.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۰۸-۸۶۵-۱
مجموعه لطیف‌های طبقه‌بندی‌شده دوره.
لطایف و حکایات. روسیه شوروی.
همت‌زاده، شهرام. مترجم.
PN ۶۲۱۰
۸۹۱/۷۸۴
۸۷۸۱۰۷۴

www.ketab.ir

چکش و خنده
میخائیل میلنیچینکو
ترجمه از روسی: شهرام همت‌زاده
ویراستار: حسین شیخی
دبیر مجموعه: مجتبی راشدی
طرح جلد از فرزاد ادیبی
کتاب نیستان
چاپ اول ۱۴۰۱ ۸۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۰۸-۸۶۵-۱
چاپ و صحافی: سپیدار
نیستان: ۲۲۶۱۲۴۴۳-۵
۱۴۰۰۰۰ تومان
ارتباط با شما ۳۰۰۰۸۵۵۲
www.neyestanbook.com

فهرست

۷	پیشگفتار مترجم
۱۳	چند کلامی دربارهٔ این ترجمه
۱۷	۱. نظام پولی، مصادرهٔ اموال و دارایی‌ها، مالیات و وام
۲۸	۲. گرسنگی، قحطی، کمبود و گرانی
۵۳	۳. نظام توزیع و صف
۶۰	۴. کیفیت کالاها و خدمات
۷۰	۵. مسکن، آپارتمان، کامونال، زندگی روزمره و فاه اجتماعی
۷۷	۶. حمل‌ونقل و جاده‌ها
۸۱	۷. آزادی انتخاب و آزادی بیان
۹۶	۸. وسایل ارتباط جمعی
۱۰۸	۹. دین و مذهب
۱۱۱	۱۰. سواد، تحصیلات دانشگاهی و سطح فرهنگ
۱۲۱	۱۱. سانسور، اصلاحیه‌ها، اشتباهات نگارشی و شعارها
۱۲۶	۱۲. دربارهٔ لطیفه‌ها
۱۳۰	۱۳. قوانین سوسیالیستی و پلیس
۱۳۹	۱۴. کودکان بی‌خانمان، اراذل و اوباش، دزدی
۱۴۶	۱۵. فساد، ارتشا، کم‌فروشی
۱۵۷	۱۶. ارتش
۱۷۹	۱۷. پیشاهنگ و کامسامول
۱۸۱	۱۸. بهداشت و درمان
۱۸۶	۱۹. الکل
۱۹۹	۲۰. مسائل خانوادگی
۲۰۳	۲۱. هنر
۲۲۰	۲۲. علم و دانش
۲۳۰	۲۳. فضا

۲۳۶	۲۴. چرنوبیل
۲۴۷	۲۵. المپیک ۱۹۸۰
۲۴۹	۲۶. پروستوریکا
۲۵۸	۲۷. جاپایف
۲۶۴	۲۸. اشترالیتس
۲۶۸	۲۹. اتحاد جماهیر شوروی و جهان، پیش از جنگ جهانی دوم
۲۷۹	۳۰. هیتلر، آلمان و متحدانش
۳۱۴	۳۱. ارتش شوروی و پشت جبهه در سال‌های جنگ
۳۲۰	۳۲. جبهه دوم، لطیفه‌های درباره استالین، روزولت و چرچیل. «ماه‌عسل متفقین»
۳۲۵	۳۳. سربازان در مناطق اشغالی پس از جنگ
۳۲۹	۳۴. عواقب جنگ
۳۳۴	۳۵. اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی و جهان در دوره پس از جنگ
۳۵۸	۳۶. آلمان شرقی
۳۶۸	۳۷. لهستان
۳۸۰	۳۸. چکسلواکی
۳۹۰	۳۹. چین
۳۹۶	۴۰. افغانستان
۳۹۸	۴۱. جمهوری‌های شوروی
۴۰۶	۴۲. خروج از کشور
۴۱۲	۴۳. جنگ شش‌روزه ۱۹۶۷
۴۱۳	اصطلاحات سیاسی در این کتاب
۴۱۶	بنیان‌گذاران کمونیسم و رهبران شوروی از ابتدا تا فروپاشی
۴۱۸	کتاب‌نامه

پیشگفتار مترجم

این کتاب اولین کار علمی و همراه با موضوع‌بندی لطیفه‌هایی است که از سال ۱۹۱۷ تا ۱۹۹۱ در شوروی شنیده و ثبت شده‌اند و در اصل گردآوری نظام‌مندی است از لطیفه‌های ثبت‌شده در رسانه‌های گروهی، منابعی که مهاجرین با خود به خارج کشور برده بودند، اطلاعات رسمی از شرح حال ساکنان کشور شوروی که در مرکز اسناد شوروی ثبت شده است، گزارش‌ها، پرونده‌های قضایی، ثبت و ضبط لطیفه‌ها توسط علاقه‌مندان به آثار شفاهی عامیانه، دفتر یادداشت‌های مردم و همچنین سایر منابع. در مجموع این کتاب شامل ۲۶۲۹ لطیفه است که هر کدام از آن‌ها به موضوعی از تاریخ این دوران دلالت دارد که صحت ثبت تمامی آن‌ها در منابع مختلف از جمله منابعی که مهاجران از شوروی در خارج کشور از خود به جای گذاشته‌اند، منابعی که در دوران پروستوریکا و پس از آن منتشر شده‌اند و همچنین سایر منابع مختلف همچون نوارهای کاست و غیره بررسی و تأیید شده است.

در چاپ اول «دانش‌نامه بزرگ شوروی» در سال ۱۹۲۶ از لطیفه‌های سیاسی به عنوان یک ژانر یاد شده است و در این خصوص نوشته شده: «این ژانر که در لحظات حساس سیاسی، اهمیت و تأثیرگذاری بسیاری دارد به عنوان سلاحی ویژه در مبارزه سیاسی محسوب می‌شود».

برای مدت طولانی، لطیفه ژانری غیرقانونی بود که هم تعریف کردن و هم گوش دادن به آن می‌توانست بهانه‌ای باشد برای تعقیب قضایی آن فرد از طرف دولت. فقط در یک دوران بسیار کوتاه و آن هم در دوران جنگ جهانی دوم این ژانر قانونی شد و از آن در جهت تبلیغات سیاسی حاکمان شوروی در مجلات رسمی کشور استفاده می‌شد.

نیاز نظامیان به طنز جهت افزایش روحیه منجر به آن شده بود که لطیفه‌ها و کاریکاتورهایی که در روزنامه‌ها، مجلات رسمی و یا «نشریات خط مقدمی» منتشر می‌شدند، توسط سربازان برای یکدیگر تعریف و بازگو شوند. علاوه بر این

همین امر موجب ایجاد ارتباطی دوجانبه شده بود و بسیاری از نامه‌هایی که توسط سربازان به هیئت تحریریه نشریات خط مقدمی ارسال می‌شدند حاوی لطیفه‌هایی بودند که این لطیفه‌ها به نام آن سربازان ثبت می‌شدند و گردآورندگان این کتاب نیز از آن‌ها برای تکمیل کارشان استفاده کرده‌اند.

در سال‌های پس از جنگ، لطیفه‌های شوروی از مرزهای اتحاد جماهیر شوروی پا فراتر می‌گذارد و گستره جغرافیایی وسیع‌تری را دربرمی‌گیرد. تا پیش از شروع جنگ جهانی دوم، به دلیل مهاجرت روس‌ها و فرار چهره‌های ضدبلیشویک به خارج از کشور و استفاده آن‌ها از رسانه‌های گروهی، بسیاری از سوژه‌های لطیفه‌های سیاسی روسی در کشورهای مختلف شناخته شده بودند. به گونه‌ای که در این دوران، بسیاری از لطیفه‌های مشابه، هم در مورد هیتلر و هم در مورد استالین هم‌زمان در آلمان و شوروی ثبت می‌شوند. ولی پس از جنگ، این روند با تغییراتی همراه شده و لطیفه‌های روسی در کشورهای تحت نفوذ شوروی با همان صورت‌های مشابهی که در شوروی شنیده شده بودند، در این کشورها نیز ثبت و ضبط شده‌اند. هنگام تجزیه و تحلیل لطیفه‌های ثبت‌شده در کشورهای اردوگاه سوسیالیستی همچون آلمان شرقی، لهستان، رومانی و غیره مشخص می‌شود که بخشی قابل توجهی از سوژه‌های مختلف پس از جنگ در این کشورها، با سوژه‌های روسی، ویژگی‌های مشترکی دارند.

تغییرات سیاسی که پس از مرگ استالین رخ داد، باعث شد که مردم با ترس کمتری لطیفه‌ها را تعریف کنند. هرچند در همین دوران این ژانر هنوز قانونی نبود ولی محکومیت برای تعریف لطیفه طبق ماده ۱۹۰ قانون مجازات شوروی (اهانت به نظام حاکم بر شوروی) نباید با حبس بیش از هفت سال مواجه می‌شد و در منابعی که از نیمه دوم حاکمیت شوروی موجود است هیچ سندی مبنی بر تعقیب قضایی به خاطر تعریف لطیفه دیده نمی‌شود.

تمام این عوامل بر شهرت این ژانر تأثیر گذاشتند و به عقیده پژوهشگران این حوزه، سال‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ دوران طلایی لطیفه شوروی محسوب می‌شود، طوری که کارکنان در ابتدای روز کاری، پس از سلام و علیک، از یکدیگر می‌پرسیدند: «لطیفه جدید را شنیده‌ای؟» و سپس شروع می‌کردند به تعریف آخرین لطیفه‌ای که شنیده بودند. دولت که امکان کنترل این کنش را نداشت ترجیح می‌داد نسبت به آن چیزی که نمی‌توانست تغییرش دهد، بی‌تفاوت باشد.